

ZDENĚK MĚŘÍNSKÝ

Archeologický výzkum hradu Rokštejna 1981–1987.

Výsledky a perspektivy

Hrad Rokštejn se nachází mezi obcemi Přímělkov a Panská Lhota (dnes k. ú. střediskové obce Brtnice, okr. Jihlava) na nevysokém pravobřežním skalnatém suku vysunutém směrem k severu a obtékaném ze tří stran říčkou Brtnicí. Poloha a později v 16. století ve valdštejnském urbáři brtnického panství z let 1533–1538 připomínaný rybník¹ zavdaly příčiny domněnkám, že se jednalo o vodní hrad, což nelze nijak prokázat a pro období 2. poloviny 13. až 1. poloviny 15. století, kdy hrad existoval, je to více než nepravděpodobné. V této informativní zprávě se chceme soustředit na výsledky dosavadního archeologického výzkumu i podrobného studia archívního materiálu v konfrontaci s tím, co bylo o lokalitě známo před zahájením systematického výzkumu v roce 1981,² a dále naznačit jeho přínos v širších souvislostech dějin jihozápadní Moravy a Moravy vůbec, poznání stavebního vývoje hradní architektury, hmotné kultury středověku, středověkého uměleckého řemesla i aspektů hospodářského a sociálního vývoje feudální společnosti. Závěrem je nutno naznačit i další perspektivy a úkoly, které bude nutno ještě sledovat a objasnit.

Zmínky o lokalitě najdeme v řadě starších místopisných prací,³ rozsáhlejší informaci podává A. J. Pátek ve Vlastivědě moravské, sv. Jihlavský okres,⁴ jenž vnesl do jeho historie řadu omylů, jako například často citovaný údaj, že hrad založily tišnovské cisterciáčky v roce 1243, což mu vyplynulo ze spekulativní úvahy o vlastnictví území kolem Brtnice tišnovským konventem v rozmezí let 1234–1240.⁵ Řádu nepřesností obsahuje i samostatná brožurka J. Večeří⁶ a Brtnice od A. K. Hoffmanna.⁷ Omyly najdeme i v dalším průvodci po Rokštejně z pera J. Sojky,⁸ kde jsou uváděny nepřesné genealogické údaje a vývody, citace některých pramenů a zejména nepoužitelné je půdorysné schéma a romantická představa rekonstrukce podoby hradu. Některé nepřesnosti obsahuje i svazek o jihomoravských hradech sedmidílného korpusu Hradu, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.⁹ Neutěšený stav poznání dějin hradu vyplýval především z faktu, že většina údajů pocházela z pera různých vlastivědných badatelů a byla přebírána z jedné publikace do druhé bez kritického ověření uváděných pramenů, jejich analýzy i vyčerpávající heuristické práce s dosud

nepublikovaným pramenným materiálem. Teprve některé novější studie F. Hoffmanna, zabývající se předhusitským a husitským obdobím, ukázaly, jaké možnosti skýtá vytěžení nepublikovaných písemných pramenů i kritická revize publikovaných materiálů pro poznání dějin hradu a jejich zasazení do širších souvislostí dějin Moravy od poslední čtvrtiny 14. století do husitských válek.¹⁰

O analýzu hradní architektury a postižení stavebního vývoje Rokštejna se drobné vlastivědné monografie ani další práce nepokusily a první pokus o rozbor pocházel z pera přední badatelky o hradech D. Menclové. Bohužel zůstal pouze v rukopise a předběžné studii.¹¹ Autorka předpokládala dvě základní fáze výstavby hradu a jeho počátky na základě stylového zařazení pastoria v horním paláci časově určila osmdesátými léty 13. století. Hrad pak typologicky přiřadila mezi podunajské dispozice s hranolovou věží. Jeho původní nejstarší jádro mělo tvořit obdélník vymezený hradební zdí, v jehož jižní části vyklenuté do plochého oblouku stojí na nejvyšším místě čtverhranná věž o straně dlouhé 6,5 m. Po pravé (východní, pozn. autora) straně věže v ústupku hradební zdi se měla nacházet brána a severní stranu nádvoří uzavíral třípatrový plochostropý palác. Horní část věže s nárožními kvádry vznikla teprve ve 14. století a z tohoto období je i opevněné předhradí s hranolovou hradební věží na východě a vstupní bránou na severu. V jižní části předhradí byl postaven druhý palác, dvoupatrová budova s rovnými stropy, podle D. Menclové snad hospodářské stavení.¹²

Sedm sezón archeologického výzkumu Rokštejna zjistilo poněkud jiné dispoziční členění a stavební vývoj objektu (srov. obr. 1, 2). Prvotní jádro hradu z poslední čtvrtiny 13. století mělo rozměry 21 × 19 m a vymezovala je hradební zeď se zaoblenými rohy, k níž byla na jihovýchodě k jižnímu průběhu hradební zdi přiložena hlavní hranolová věž a na ploše nádvoří severně od věže se nacházely ještě polozemnice a dále v severní části cisterna na vodu. Západně od věže byl situován rozsáhlý zahloubený prostor tvořící patrně suterén větší budovy s dřevěnou či dřevitohlinitou nadzemní částí. Toto stavení se delší západní stěnou přimykalo k západní ohradní zdi. Kamenný palác v této nejstarší fázi hradu chyběl a nahrazovala jej asi výše zmiňovaná dřevěná stavba západně od věže a věž sama. Měla obytnou i útočištnou funkci. Její druhé obytné patro o rozměrech 2,37 × 2,4 m osvětlovalo velké okno na jihu a vytápění zajišťoval krb. Bránu do horního hradu lze s největší pravděpodobností předpokládat na východě a přes příkop vytesaný kolem hradebního jádra do ní vedl dřevěný šikmý most postavený na kúlové konstrukci. Část plochy na jih od jádra hradu zabíralo předhradí opevněné 1,8 m silnou hradbou vytvářející v půdorysu podkovovitý útvar.¹³

V této stavební etapě nám Rokštejn poskytuje dobrý příklad sídla nepříliš významného šlechtického rodu z konce 13. až 1. poloviny 14. století. Dispozice byla dvojdílná. Dosavadní literatura uváděla, že stavebníkem byl Hrut z rodu Hrutoviců¹⁴ erbu poloutrojčáří, kteří vlastnili statky v okolí Kněžic.¹⁵ Prvá zmínka o hradě z roku 1289 však jmenuje Rutha z Rutenštejna a jeho bratry Zdislava a Vrše.¹⁶ Pečetili erbem jednoho leknínového listu beze stopky a i když snad byli spříznění s Hrutovici erbu poloutrojčáří,¹⁷ analýza majetkové držby ukázala, že území tohoto rodu leželo ve 13. století kolem Střížova a Přímělkova mezi řekou Jihlavou od Luk nad Jihlavou po soutok s Brtnicí a dolním tokem této říčky od Brtnice, přičemž právě její tok tvořil hranici se zeměpanským zbožím

na pravém břehu říčky. Podle původního centra rodové državy, jímž byl Střížov, i na základě odlišného erbovního znamení by bylo asi lépe nazývat je Střížovci. Ve 2. polovině 13. století budují tito feudálové na hranici svého dominia se zeměpanským územím hrad nazývaný Rutenštejn a za pravděpodobného zakladatele můžeme považovat právě výše zmiňovaného Rutha z Rutenštejna.¹⁸ S těmito závěry a datováním vzniku sídla do sedmdesátých až osmdesátých let 13. století jsou v souladu i získané památky hmotné kultury, hlavně keramika z doby počátků hradu.

Ve vlastnictví rodu jednoho leknínového listu zůstal Rokštejn až do konce padesátých let 14. století, i když zprávy o něm z tohoto období jsou velmi skoupé.¹⁹ Až kolem roku 1359 připojuje hrad ke svému zboží bratr Karla IV., moravský markrabě Jan Jindřich, a Rokštejn se stává centrem zdejšího markraběcího zboží s městečkem Brtnicí jako určitým hospodářským ústředím dominia s trhem a dalšími vesnicemi v okolí. Odkoupení hradu a jeho připojení k ostatnímu zboží kolem Brtnice dokládá text v tzv. třetí závěti Jana Jindřicha z roku 1371.²⁰ Že se tak stalo kolem roku 1359, lze soudit z listiny, v níž toho roku dává Ješek ze Střížova do zástavy svůj dvůr v Ozřetíně (zaniklá ves severovýchodně od Střížova, dnes dvůr). Ješek, jenž se píše po Střížově, stvrzuje totiž tuto listinu pečeti s leknínovým listem a opisem S.IESCHONIS.DE.RVTN/////.²¹ Začíná se tedy psát po Střížově, ale pečeti ještě typářem s predikátem DE.RVTN////, což lze doplnit na Rutenštejn, který v té době již získal Jan Jindřich. Ten také začíná provádět radikální přestavbu hradu, o níž jsme na základě archeologického výzkumu poměrně spolehlivě a dobře informováni.

Severně od věže byl zbudován původně jednopatrový (suterén, zvýšené přízemí, 1. patro) plochostropý palác a horní hrad také vymezila nová hradba vytvářející kolem věže úzkou uličku a na severozápadě a severovýchodě připojená k paláci. Věž byla pravděpodobně zvýšena o další patro se dvěma okny k západu a východu. Brána v drobné, dovnitř otevřené věžici se nacházela na východě poblíž hlavní věže. Na předhradí došlo ke stržení staré hradby a dolní hrad ohrazovala ze tří stran nová, zalamující se hradební zeď, do níž byla na východě vetknuta druhá hranolová věž. Největším objektem dolního hradu, jenž měl tvar trojúhelníka o základně 60 m a výšce 74 m, se stal tzv. dolní palác, přistavěný k obvodové hradbě na jihozápadě. Kromě zvýšeného přízemí měl dvě patra. Výsledkem přestavby byla dispozice tzv. dvojhradu a oba celky doplňoval ještě parkán, který se na severu rozšiřoval v opevněné předhradí, z něhož se bránou ve středu severní hradební zdi vjíždělo do vlastního hradu. Tuto druhou stavební etapu lze rámcově vymezit dobou po roce 1360 až koncem 14. století, kdy hrad držel Jan Jindřich a jeho synové.²²

Z této doby máme v městských knihách jihlavských zmínky o některých markraběcích úřednících, jako byl například rokštejnský kastelán a purkrabí.²³ Třetí závěti z roku 1371²⁴ pak Jan Jindřich po změnách proti druhému testamentu z roku 1366,²⁵ podle něhož měla Brtnice i s Rutenštejnem a dalšími statky náležet nejmladšímu Prokopovi, odkázal tato zboží prostřednímu synovi Janu Soběslavovi. Avšak vzhledem k tomu, že Jan Soběslav byl určen k církevní dráze, dosáhl nejstarší ze sourozenců Jošt po smrti Jana Jindřicha v roce 1375 snížení jeho dědického podílu, obsadil proti vůli nejmladšího Prokopa některá jeho panství a na rozhraní let 1380 až 1381 došlo mezi oběma bratry k první válce, jež skončila smírem v roce 1382.²⁶ Mezi sporné statky spravované patrně Joštem

patřila asi i Brtnice a Rokštejn a teprve po smrti Jana Soběslava roku 1394 došlo ke konečnému narovnání, při němž Prokop mohl získat mimo jiné i rokštejnské zboží. Bylo to již v době vleklé domácí války, rozbrojů a záští, na nichž se oba bratři, většinou zaujímající protichůdná stanoviska, spolu s dalšími aktéry výrazně podíleli, a celá situace signalizuje sílící krizi společnosti končící v husitské revoluci.²⁷

Náklady na válku a neutěšená finanční situace donutila Prokopa vzdát se části statků či je odprodat. Tak získávají hrad Valdštejnové, kteří jej pak drželi až do zániku za husitských válek a spolu s rozsáhlým brtnickým panstvím, jež zde postupně vybudovali, až do Bílé hory. O majetkovém převodu máme pouze pozdní doklady. Roku 1437 potvrdil Albrecht Rakouský Zdeňkovi z Valdštejna listinu markrabího Prokopa na hrad Rokštejn a jeho příslušenství a tento zápis byl zařazen do tzv. zlomků register zápisů markrabství moravského z roku 1459.²⁸ Vzhledem k tomu, že roku 1396 vyznává Prokop v listině vydané dne 25. května v Uherském Brodě, že dluží Hynkovi z Valdštejna 1000 kop pražských²⁹ a již roku 1399 skupuje Hynek z Valdštejna okolní vesnice, jako například Jestřebí s pustou Lhotkou, Střížov, polovinu (Dolního; pozn. aut.) Smrčného a Přímělkov,³⁰ lze uvažovat o získání Rokštejna Valdštejny v rozmezí let 1396–1399.³¹ Roku 1398 se sice ve smlouvě o rozdělení hradu Jevišovic jmenuje jako jeden z účastníků Jan Střížovec z Rukštejna, jaké však bylo jeho postavení a vztah k hradu, z listiny nevyplývá.³²

Právě době po roce 1400, kdy sídlo připadlo pánům z Valdštejna, náležejí poslední změny v uspořádání a stavebním vývoji celého hradního organismu. V zájmu zvětšení obytné plochy byl zvýšen palác horního hradu o další patro, dolní palác dodatečně vybavili teplovzdušným topením a v dolní části hradu byl k jihovýchodnímu průběhu hlavní hradební zdi od dolního paláce k dolní věži přistavěn nový trakt sedmi prostor majících hospodářskou funkci. Zvýšena byla hradba horního hradu jižně od věže, dostavěna zadní část brány a není vyloučeno, že na hradě probíhaly i další dostavby, zejména v té části lokality, která nebyla doposud archeologicky zkoumána.³³

Za Valdštejnů hrál Rokštejn a jeho posádka významnou roli v drobné válce, opovědnictví a záští i dalších násilných akcích na jihozápadní Moravě, zejména v období přelomu 14. a 15. a prvních letech 15. století. Tyto akce se mnohdy přenášely daleko do jižních Čech, Dolních Rakous, východních Čech či Lužice. Mezi vůdci se setkáváme mimo jiných významných osob se Zikmundem z Křižanova, který jako manžel dcery Hynka z Valdštejna Markéty pobýval právě na Rokštejně. Hrad také byl sídlem jedné z ozbrojených posádek, které odtud znepokojovaly široké okolí.³⁴ Nemůžeme zde podrobně rozebírat všechny násilné akce a činy Rokštejnských z předhusitského období, zaměřené především proti Jihlavě. Jejich podrobný rozbor i výčet lze najít v pracích F. Hoffmanna.³⁵ Jmenujme však alespoň velký přepad města v roce 1402, vedený Zikmundem z Křižanova a Janem Sokolem z Lamberka,³⁶ a další loupežnou činnost organizovanou z hradu i ve druhém desetiletí 15. století synem zemřelého Hynka z Valdštejna Jindřichem.³⁷

V předvečer husitské revoluce a na jejím počátku stojí proti sobě v regionu dva protichůdné tábory. Počátky jejich antagonismů musíme však hledat již v předchozím historickém vývoji nejpozději od poslední čtvrtiny 14. století. Na jedné straně je to pevná protihusitská bašta se značným hospodářským poten-

ciálem — Jihlava a proti ní okolní nižší šlechta v čele s brtnickými či tehdy rokštejskými Valdštejny. Hlavním opěrným bodem, odkud kontrolovali komunikace z města, samotnou Jihlavu a znepokojovali její obyvatele, byl hrad Rokštejn. První roky revoluce zaujímal ještě Valdštejnové opatrný postoj, avšak situace se rapidně zhoršila po roce 1423. Pravděpodobně krátce po tomto datu zemřel za neznámých okolností Jindřich z Valdštejna, i když jeho smrt můžeme pouze rámcově datovat léty 1422—1436. Dědicem zboží se stal jeho bratr Zdeňk, seděním na Sádku, jehož jméno se v pramenech objevuje již od roku 1418.³⁸ Jihlavský německý historik E. Schwab datoval bez udání pramene zánik hradu Rokštejna k roku 1424 a Jindřich měl při útoku Jihlavských zahynout.³⁹ Tento údaj však nelze blíže doložit, i když archeologický výzkum hradu jako jedno z nejdůležitějších zjištění prokázal skutečné poboření, vypálení a opuštění fortifikace za husitských válek.⁴⁰ Přesné datum však prozatím stanovit nelze. Rozhodně nezanikl až v době bojů mezi Jiřím z Poděbrad a Matyášem Korvínem, jak předpokládala většina dosavadních prací.⁴¹

Akce Zdeňka z Valdštejna proti Jihlavě zesílily koncem dvacátých a na počátku třicátých let 15. století, ale středisko družiny se patrně přesunulo z Rokštejna na Brtnici. V roce 1432 je zmínka o rokštejském pánovi při přepadu jihlavských kupeckých vozů u Henčova.⁴² Město mělo být i zapáleno.⁴³ Poslední velkou akcí proti Jihlavě byl přepad z roku 1432, vedený Zdeňkem z Valdštejna a Janem z Lichtenburka, jenž byl při obraně města Jihlavskými zajat a ne zcela úspěšný pokus o opanování Jihlavy skončil vzájemnou výměnou zajatců.⁴⁴ To však byla poslední velká akce Zdeňka z Valdštejna, neboť již následujícího roku 1433 přistoupil k příměří s markrabětem Albrechtem.⁴⁵ Samotnou valdštejskou družinu nelze podle F. Hoffmanna hodnotit jako nositele revolučních husitských myšlenek, nýbrž válečné činy Zdeňka z Valdštejna se spíše jeví jako pokračování stylu násilných akcí jeho předchůdců před husitskými válkami, přepadů kupců a podílů na kořisti, přičemž samozřejmě nemůžeme podceňovat ani politické, sociální a hospodářské pozadí těchto akcí a jejich vojenský význam, neboť svými důsledky oslabovaly protihusitský blok.⁴⁶

Během husitských válek se tedy středisko valdštejského panství přesunuje z Rokštejna na Brtnici a Zdeňk také operoval a řídil své akce ze Sádku severně od Moravských Budějovic. Poboření a opuštění hradu za husitských válek dokládají dosavadní výsledky archeologického výzkumu i souvislosti zmínek o hradě v písemných pramenech pohusitského období. Hrad však nebyl pravděpodobně pobořen úplně, což vyplývá i ze stavu jeho dnešního zachování. Spíše vyhořel, byly pobořeny části hradeb a zůstal opuštěný. Ve čtyřicátých nebo padesátých letech 15. století došlo patrně k nouzovému zajištění pobořených úseků hradební zdi a okolí brány do horního hradu valovým opevněním a palisádou⁴⁷ a některá z budov hradu zůstala snad v obyvatelném stavu, neboť roku 1456 je na Rokštejně datován stížný list Hynka z Valdštejna a z Rukštejna králi Ladislavovi.⁴⁸ Nouzové zajištění hradu ve čtyřicátých až padesátých letech dokládá snad i pozůstatek, že v období let 1442—1464 používají brtničtí Valdštejní opět sporadicky predikátu z Rukštejna.⁴⁹ K zajištění hradu v této době mohlo dojít i vzhledem k neklidné politické situaci a válečnému nebezpečí.

Rokštejn jako opěrný bod husitské šlechty ohrožující Jihlavu musel být za husitských válek zlikvidován, a to nejpravděpodobněji za vydatného přispění samotné Jihlavy. Jestli se tak stalo již roku 1424 nebo až po velkém přepadu

Jihlavy v roce 1432, nelze z dosavadních výsledků archieologického výzkumu i analýzy písemných pramenů stanovit. Jistě však tomu bylo právě v rozmezí let 1423—1436. Protože Rokštejn situovaný na skalním suku v údolí přestal s rozvojem palných zbraní vyhovovat z vojenského hlediska a nestačil ani potřebám centra panství v době změn v hospodářském nazírání šlechty a počátků jejího hospodaření ve vlastní režii, staví si Valdštejn nový hrad a středisko panství přímo v tržním městečku Brtnici⁵⁰ a Rokštejn zůstal již mimo výše zmiňované provizorní zajištění ponechán svému osudu.

Na závěr naznačme další perspektivy výzkumu, a to nejen v oblasti vlastních terénních prací, ale i zpracování rozsáhlého nálezového souboru několika desítek tisíc předmětů, které významně přispívají nejen k poznání různých oblastí středověké hmotné kultury a její chronologie, ale jejichž prostřednictvím můžeme upřesnit i závěry o stavebně historickém vývoji lokality, sociální struktuře feudální společnosti a její ekonomice i v souvislosti s vazbou na zázemí hradu. Jen namátkou uvedme alespoň soubor keramiky, který umožní upřesnění chronologie hrnčířského zboží jihozápadní Moravy z poslední čtvrtiny 13. až 1. třetiny 15. století. Pracovně ji lze prozatím rozčlenit do tří časových horizontů (poslední čtvrtina 13. až počátek 14. stol., 14. stol., konec 14. až 1. třetina 15. stol.). K výrobkům z hlíny patří i cihlářské zboží, reliéfní dlažky a kachle. Dále jmenujme sklářské výrobky, železné předměty, především různá stavební kování, militária, výstroj jezdce a koně, hospodářské nářadí, artefakty z kosti, kamene, dřeva, uměleckořemeslné předměty, numismatický i sfragistický materiál a velký soubor zvířecích kostí, zuhelnatělých zbytků obilí včetně pozůstatků dalších druhů rostlin a uhlíků, které nám umožní sledovat sortiment a produkci rostlinné i živočišné výroby, složení stravy obyvatel hradu i přírodní prostředí širšího okolí lokality.⁵¹

V dalších výzkumných etapách zbývá ještě vyřešit řadu otázek týkajících se stavebního vývoje hradu, jeho půdorysné dispozice v severní části, situování brány dolního hradu, komunikačního schématu a parkánů. I tak však již výzkum významně přispěl k obohacení našich znalostí z různých oblastí života středověké společnosti.

POZNÁMKY

¹ Urbář brtnického panství z let 1533—1538, fol. 118r; ulož. StOA Brno, sign. G 10 rkp., č. 638.

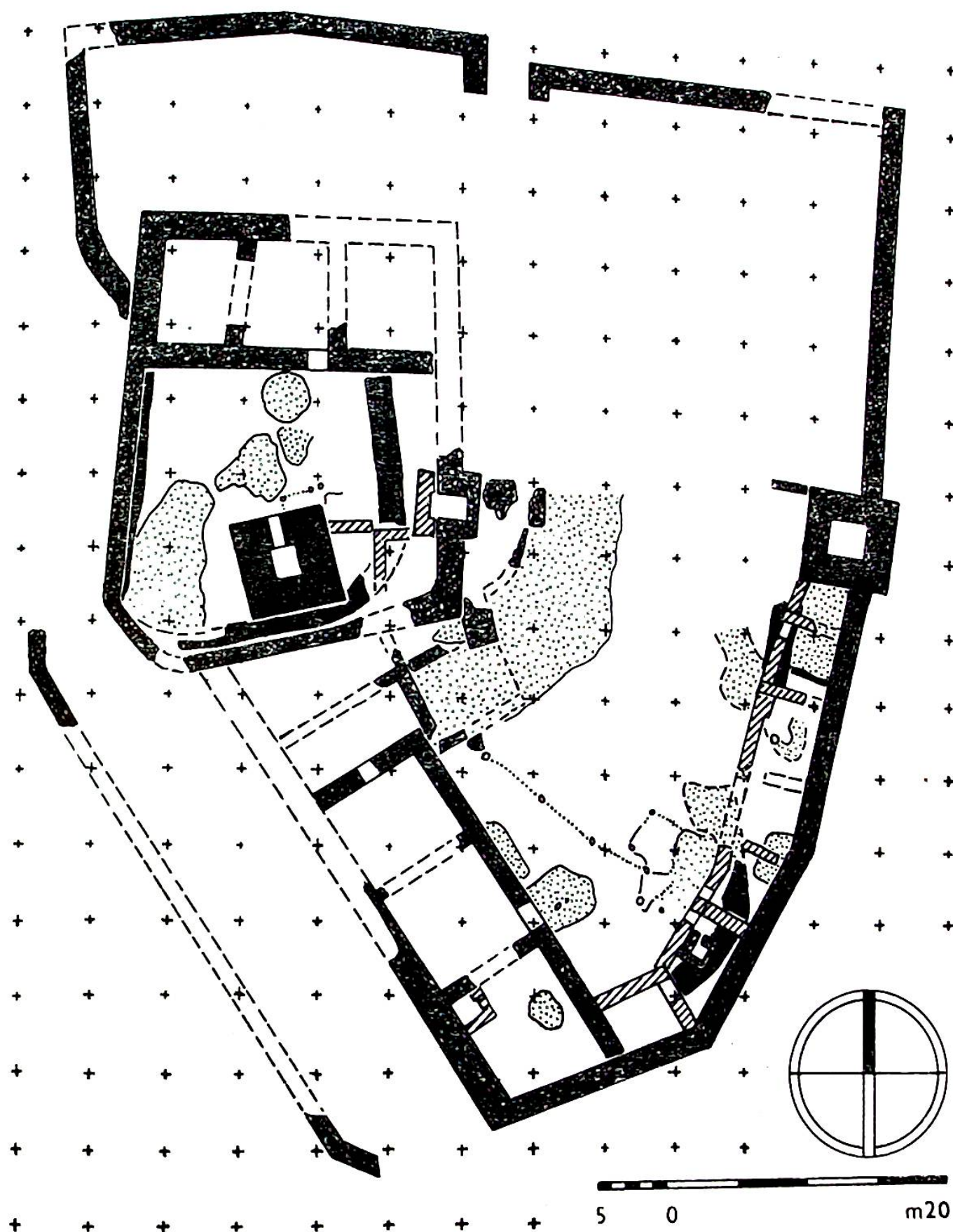
² Na tomto místě nebudeme podrobně rozebírat dějiny hradu ani výzkum samotný. Informace lze najít v příslušných kapitolách Dějin Brtnice, Brno 1988, v tisku, a publikaci Měřínský, Z. — Pláček, M., Rokštejn, středověký hrad na Jihlavsku (jeho dějiny, stavební vývoj a výsledky archeologického výzkumu 1981—1987), Brtnice 1987.

³ Schwoy, F. J., Der Topographie von Mähren dritter Band, enthält den Prerauer = Znaymer = und Iglauer Kreis ferner den Anhang unbekannter Ortschaften auch Nachträge und Zusätze, Wien 1794, s. 523; Wolny, G., Die Markgrafschaft Mähren, topographisch, statistisch und historisch geschildert. Band VI. Iglauer Kreis und mährische Enklavuren, Brünn 1842, s. 368—369; Brandl, V., Kniha pro každého Moravana, Brno 1892, s. 320; Hosák, L., Historický místopis země Moravskoslezské, Praha 1938, s. 41.

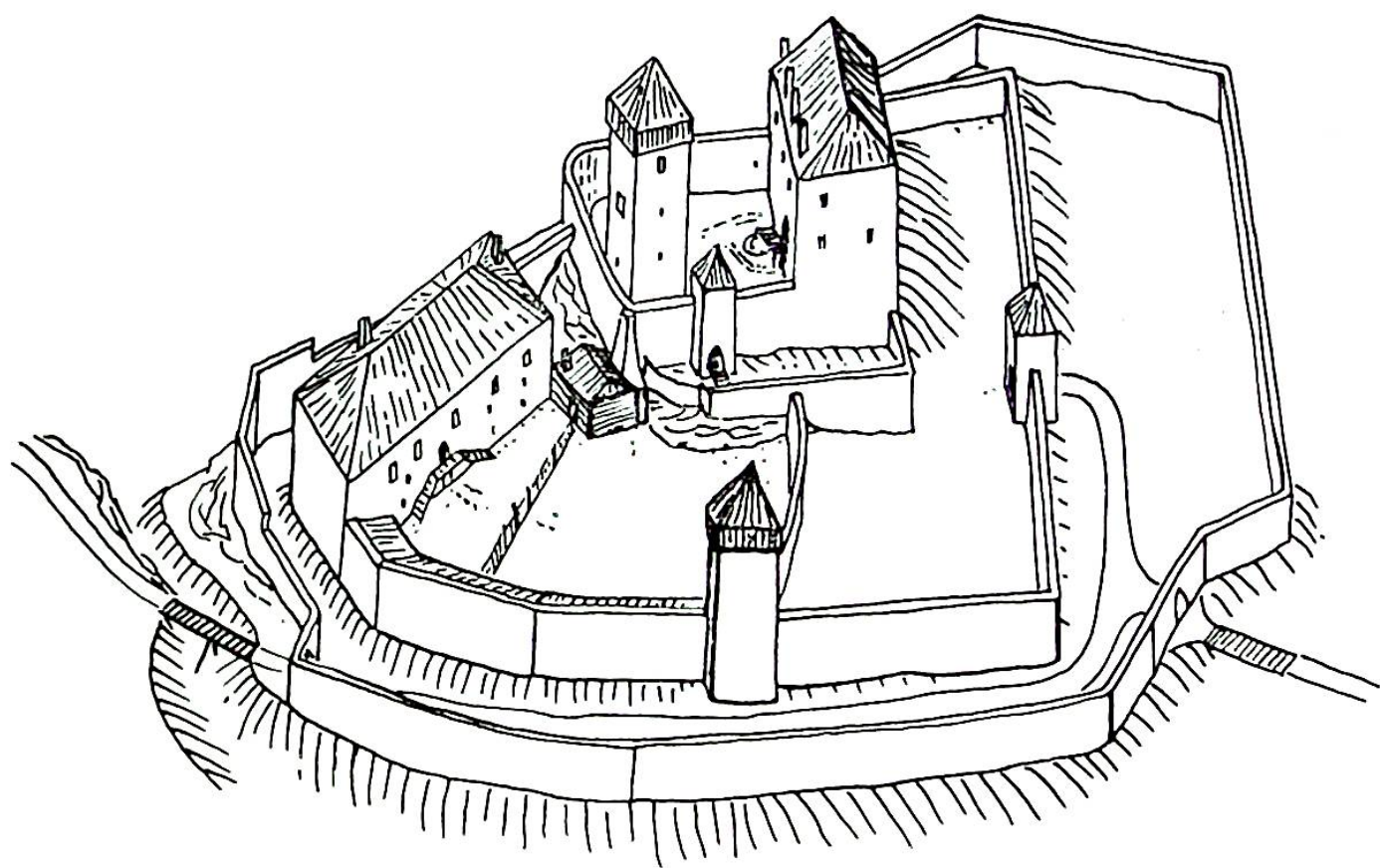
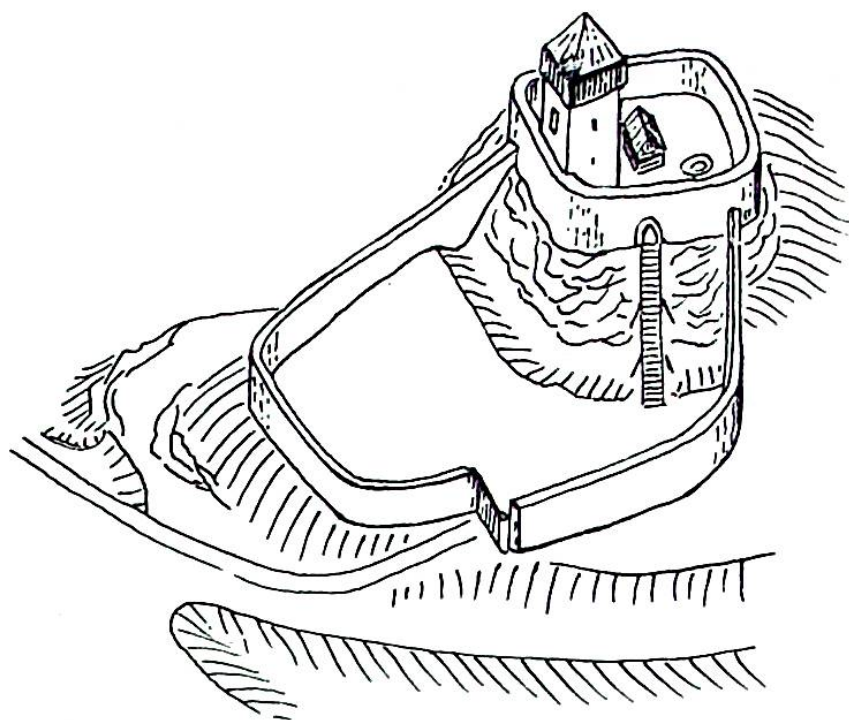
⁴ Pátek, A. J., Vlastivěda moravská, Jihlavský okres, Brno 1901, s. 153—156.

- 5 P á t e k, A. J., op. cit., s. 153—154; srov. CDB III, s. 97—100 č. 88, s. 150—153 č. 120, s. 223—225 č. 180, s. 353—356 č. 260.
- 6 V e č e ř a, J., Zříceniny hradu Rokštýna. Topograficko-historický náčrt, Jihlava 1924.
- 7 H o f f m a n n, A. K., Městys Brtnice na Moravě, Brtnice 1925, s. 45—49.
- 8 S o j k a, J., Rokštýn. Z historie Horácka, Kamenice u Jihlavy (1940).
- 9 Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (I). Jižní Morava, Praha 1981, s. 206; srov. Hrady a zámky na Moravě, AZ na cesty, Praha 1987, s. 169.
- 10 H o f f m a n n, F., Jihlava v husitské revoluci, Havlíčkův Brod 1961, s. 163—166, 182; týž, Bojové družiny před husitskou revolucí na západní Moravě. In: Moravský historický sborník (Moravica historica), Brno 1986, s. 72—76.
- 11 Stručné shrnutí u M e n c l o v é, D., Beitrag zur Typologie der mährischen Burgen, SPFFBU F 14—15, 1970—1971, s. 123—124; rkp. M e n c l o v é, D. v archívu autora; srov. Umění doby posledních Přemyslovců, Praha — Rožtoky u Prahy 1982, s. 289.
- 12 M e n c l o v á, D., l. c., s. 123—124.
- 13 Srov. M ě ř í n s k ý, Z. — P l a č e k, M., op. cit., v tisku.
- 14 H o s á k, L. — Š r á m e k, R., Místní jména na Moravě a ve Slezsku II (M—Ž), Praha 1980, s. 398; P i l n á č e k, J., Staromoravští rodové, Brno 1972 (reprint), s. 270 č. 896.
- 15 P i l n á č e k, J., l. c., s. 270—271 č. 896; H o s á k, L., Příspěvky ke starému rodopisu moravskému, ČSPS XLVI, 1938, s. 154—155.
- 16 CDM VII, s. 776—777 č. 147.
- 17 P i l n á č e k, J., op. cit., s. 284—285 č. 960.
- 18 Dějiny Brtnice, Brno 1988, v tisku.
- 19 CDM VI, s. 221 č. 285 k roku 1325. Zprávu k roku 1332 uvádějí bez udání pramene G. Wolny, l. c., s. 368; A. K. Hoffmann, op. cit., s. 46; J. Sojka, op. cit., s. 5.
- 20 CDM X, s. 138 č. 118; ZDMb VI, s. 99 č. 4.
- 21 CDM IX, s. 103 č. 127.
- 22 Srov. M ě ř í n s k ý, Z. — P l a č e k, M., op. cit., v tisku.
- 23 Např. MKJ I, fol. 26v, 47v, 44r k létům 1362—1364; Jan z Rutenštejna a pán z Rutenštejna k rokům 1374 a 1385; srov. MKJ I, fol. 149r, 154v; II, fol. 63v.
- 24 CDM X, s. 138 č. 118; ZDMb VI, s. 99 č. 4.
- 25 CDM IX, s. 323—325 č. 420, zvl. s. 324.
- 26 K pozici Jana Jindřicha, jeho dědictví a sporům o ně srov. S p ě v á č e k, J., Karel IV. Život a dílo, 1316—1378, Praha 1979, s. 450—452; Č e r e š ň á k, B. a kol., Přehled dějin Moravy I. Od Velké Moravy do husitské revoluce (J. Válka), Brno, skripta FF UJEP 1983, s. 104—108; k Joštovi a jeho sourozencům srov. B r e t h o l z, B., Zur Biographie des Markgrafen Jodok von Mähren, ZVGMSchl 3, 1899, s. 237—265, zvl. s. 239—243.
- 27 Srov. B a r t o š, F. M., České dějiny. Dílu II. část 6. Čechy v době Husově 1378—1415, Praha 1947, s. 107—148; dále srov. H o f f m a n n, F., Morava před husitskou revolucí, ČMorMuz, vědy společenské LXIX, 1984, s. 55—61; LXX, 1985, s. 103—111; Č e r e š ň á k, B. a kol., op. cit., s. 104—112.
- 28 AČ VII, s. 579 č. 23.
- 29 Š v á b e n s k ý, M., Stavovské listiny 1212—1847. Katalog. Inventáře a katalogy fondů Státního archivu v Brně č. 22, Brno 1965, s. 357 č. 1537.
- 30 ZDMb VIII, s. 229 č. 232, 238.
- 31 Srov. Dějiny Brtnice, Brno 1988, v tisku; dále srov. M ě ř í n s k ý, Z. — P l a č e k, M., op. cit., v tisku.
- 32 CDM XII, s. 435—436 č. 491; listina ve StOA Brno, sign. G 4, A IV/2.
- 33 Srov. M ě ř í n s k ý, Z. — P l a č e k, M., op. cit., v tisku.
- 34 Srov. H o f f m a n n, F., op. cit., ČMorMuz, vědy společenské LXIX, 1984, s. 55—61; týž, Popravčí zápisy jihlavské, PHs 18, 1974, s. 181—190; týž, Bojové družiny..., s. 72—76.
- 35 Srov. práce H o f f m a n n a, F. v pozn. č. 10; týž, Listy a obrazy z minulosti Jihlavy, Havlíčkův Brod 1958, s. 30—36; tam další lit.

- 36 Srov. pozn. č. 10 a 35; tam další lit.; dále P e s s i n a, T., Mars Moravicus, Prague 1677, s. 441—444; D o b í á š, J., Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí I, Pelhřimov 1927, s. 435 a doplňky tamtéž sv. III/2, Praha 1954, s. 812; Ze starých letopisů českých, Praha 1980, s. 29.
- 37 H o f f m a n n, F., Bojové družiny..., s. 72—76.
- 38 Srov. H o f f m a n n, F., Bojové družiny..., s. 74—75; dále M ě ř í n s k ý, Z. — P l a č e k, M., op. cit., v tisku.
- 39 S c h w a b, E., Iglauer Wehrwesen im Mittelalter, ZVGMSchl 43, 1941, s. 119.
- 40 Srov. M ě ř í n s k ý, Z. — P l a č e k, M., op. cit., v tisku.
- 41 Naposledy např. Hrady, zámky a tvrze... (I). Jižní Morava, Praha 1981, s. 206; dále srov. lit. v pozn. č. 4, 6—9.
- 42 MKJ IV, PZJ fol. 35va; srov. H o f f m a n n, F., Jihlava v husitské revoluci..., s. 165 až 166; týž, Bojové družiny..., s. 76.
- 43 MKJ IV, PZJ fol. 34vb; srov. H o f f m a n n, F., Jihlava v husitské revoluci..., s. 165 až 166; týž, Bojové družiny..., s. 76.
- 44 H o f f m a n n, F., Jihlava v husitské revoluci..., s. 165—166; týž, Bojové družiny..., s. 76.
- 45 H o f f m a n n, F., Jihlava v husitské revoluci..., s. 166, 182; AČ X, s. 250—254 č. VI.
- 46 H o f f m a n n, F., Jihlava v husitské revoluci..., s. 166; týž, Bojové družiny..., s. 75 až 76. Dokládá to celá skupina zápisů v MKJ IV, PZJ 34va—36rb. O příslušnosti Zdeňka z Valdštejna k husitskému křídlu moravské šlechty na počátku třicátých let srov. U r b á n e k, J., K historii husitské Moravy, ČMatMor LXIII—LXIX, 1939—1940, s. 291.
- 47 M ě ř í n s k ý, Z. — P l a č e k, M., op. cit., v tisku.
- 48 Š v á b e n s k ý, M., Stavovské listiny..., s. 116 č. 390 [sign. 355].
- 49 Např. AČ VII, s. 579—580 č. 26; IX, s. 267—269 č. 26, s. 289 č. 52; KPb IV, s. 157 č. 791; Š v á b e n s k ý, M., Stavovské listiny..., s. 116 č. 390 [sign. 355].
- 50 Srov. M ě ř í n s k ý, Z. — P l a č e k, M., Upřesnění stavebně historického vývoje brtnického zámku v gotickém období, Sborník k 30. výročí KSSPPOP v Brně, v tisku, Zprávu o výstavbě brtnického hradu k roku 1436 srov. AČ IX, s. 273—275 č. 32.
- 51 M ě ř í n s k ý, Z. — P l a č e k, M., op. cit., v tisku.

Rokštejn. Půdorys hradu na základě archeologického výzkumu v letech 1981—1987. Plně — zdivo I. stavební etapy, zrněně — zdivo II. stavební etapy, šrafovaně — zdivo III. stavební etapy, tečkovaně — zahloubené objekty a příkop, čárkovaně — předpokládaný průběh nedochovaného zdiva, křížky — čtvercová síť 5 × 5 m

Rokštejn. Pokus o hmotovou rekonstrukci stavebně historického vývoje hradu na základě archeologického výzkumu a stavebně historického průzkumu (sezóny 1981—1987; prozkoumány levé dvě třetiny plochy lokality); pohled od východu. Nahoře — stav před přestavbou markraběte Jana Jindřicha po roce 1360 (I. stavební etapa; poslední čtvrtina 13. až 1. polovina 14. stol.); dole — stav před zánikem za husitských válek po přestavbě Jana Jindřicha a valdštejských dostavbách (II. a III. stavební etapa; 1. třetina 15. stol.).
Podle Z. Měřinského—M. Plačka